

Post Innocentii Papæ obitum novis iterum cœpit urgeri infestationibus. Unde & iterum se defensione Romam adiit, & alterum ab *Honorio* Papa *tertio* privilegium obtinuit, per omnia præscripto simile. Unde non necessarium judicavi illud præsentibus inferendum. In hoc tamen ultimo loci sepulturam esse liberam, insertum est, nisi sepeliendi aut excommunicati vel interdicti fuerint; salva etiam justitia illarum ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur. Datum Laterani X. Kal. (a) Junii. Indiçt. 9. Incarnat. Dominicæ anno 1277. Pontificatus vero Domini *Honorii* Papæ tertii anno 5.

De Secunda Berthæ electione.

Noveris, optime lector, summam rerum Ecclesiæ Gandensianæ sub Mathilde præscripta in vertice fuisse. Illa namque privilegiis, quæ ad posteros misit, potius, quid habuerint, quam quid modo haberent, insinuat, ut patebit. Mox enim illa vita pertuncta, & res cœnobii quoque (ne personas dixerim) defecere pedetentim. Generosa proinde Mathilde humanis exuta, in Dominam *Bertham* hujus nominis *Secundam*, ex *Nienborg* Hassiæ Comitissam, vota sororum residerunt, eamque in defunctæ locum Abbatissam *Conradus* Portuensis Episcopus, & à latere sedis Apostolicæ legatus, benedixit. Præfuit annis pene 30. obque Ecclesiæ defensionem plurima per tulit.

Quæ hic desunt in editione Meibomiana, exhibentur ex MSC. Gvelfe- bytano Tomo II pag. 339. Script. Brunsvicensia illustrantium.

XXXV.

ARNVLPHI GESTA MEDIOLANENSIVM

ex MSto.

Incipit liber gestorum recentium, ab Arnulpho compositus.

In hoc libro continentur gesta quorundam Italiæ Regum ac Mediolanensium Antistiti- tum, à tempore *Hugonis* Regis & *Arderici* Præsulis, usque ad tempus scriptoris, & si qua sunt præter hæc alia, illis inserta temporibus, prout occurrerunt memoriæ scripto- ris ejusdem. Quæ qui scire desiderat, legat per singula, & procul dubio inveniet, un- de pascat animum, non cibus lautioribus & copiosis, sed sanis ac digestibilibus. Regum vero ac Pontificum nomina scripta sunt ante oculos subjacenti in pagina.

Otto Rex Burgundio.
Lotharius filius ejus.
Berengarius Longobardus.
Otto primus Teutonicus.
Otto secundus primi filius.
Otto tertius secundi filius.
Ardoinus Longobardus.
Henricus Teutonicus.
Huo non similiter [legendum puto: *Chonradus similiter.*]
Henricus filius ut pater.
Henricus ejus filius.

Ardericus sedit annos XXII. menses II.
Manasses & Adelmanus simul quinque fuerunt annis, non in cathedra sed in arcu & pharetra.
Wulpertus sedit annis XVIII.
Arnulphus sedit annis III. mens. IV.
Gothofredus sedit ann. V. mens. I. dies XXIV.
Landulphus sedit ann. XVIII. mens. III.
Arnulphus sedit ann. XIX. mens. IX. dies VI.
Eribertus sedit ann. XXVI. mens. VIII. dies IX.
Wido sedit ann. XXVII.

Yyy y 3

ARNVL.

(a) In MSC, est Maji.

ARNVLPHI LIBER I. HISTORIÆ MEDIOLANENSIS.

CAPVT I.

Multorum varios affectus multaque varia delectant studia, nec omnibus omnia, nec singulis satisfaciunt. Nimirum dispares mores ac non eadem sæpe distrahitur, naturæ unus multiplici conditione: de quibus in communi differere vel singulatim discernere, non est præsentis negotii; sed nec humanæ potentia. Valet ille solus, qui diversa largitur charismata bonus. Unde sic ait Apostolus: *divisiones gratiarum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus, dividens singulis prout vult.* Item alibi: *Unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Verbi gratia: Litteralis scientiæ munus multis modis datur Deo distribuente, mortalibus. Spirituales mysteria interpretantur, spiritualibus spiritualia comparantes. Et adhuc quis idoneus? Utiqve non ego, qui non aliter quam venerando credere, Jota unum aut unum ex his apicem præsumo discutere. Animales vero forensia multifariè perscrutantur, carnalibus carnalia conferentes. Inter quos, velut densas ac frondosas tenebrosi nemoris arbores, verecundissime latitans, fidei tamen servus catholicæ, videri erubescio: scientiâ utpotè nudus, paucis admodum litteris, velut tenuissimis aranæ filis, leviter superindatus. Præterea cum jam in dicto præsentis ævi tam diversa novarum quotidie rerum erumpant folia; miror, tot ac tam disertos vel uni eorum non insuflare scriptores. Nullis enim retrò temporibus talis ac tanta scribendi fuit occasio, doctis pariter & indoctis. Hæc animo revolvens, non mihi met ipse confido; quem exilis ingenii adeo paupertas angustat, ut difficilis videatur Aristotelici labyrinthi ingressus, Laboriosus valdè Tulliani Palatii accessus. Fateor, me nunquam conscendisse curules quadrivii rotas. Nihil à me igitur carissime, quisquis es præter quod polliceor, exigas, videlicet verbis prolata communitibus simplicem gestorum narrationem, *quæ nostri Reges, nostrique gesserunt Pontifices, nostri quoque conctes, in Urbe Mediolano vel extra; compatriota vero nostri in Regno Italcio:* quæ ipse vidi, vel quemadmodum à videntibus aut paulo ulterius audivi, prout etiam de thesauris prodeunt memoriæ; cum nihil sit, quod à me ultra sperare debeas. Si forte recitantis culpa claudicat animus in auditis, saliet profecto confidentius in visis, nullius indigens testimonio. Quod si in præsentiarum scientes tædet lectionis hujusce, non inuideant saltem posteris ac scire fortasse volentibus; præsertim, cum solis illis ista providerim. Nisi enim prisca veterum gesta stylus commendaret utcumque, nulla profus præteritorum nobis superesset memoria. Recondatur ergo interim sub modio nostrum hoc quaecumque negotium, tempore proferendum suo; cujus privatum ac singulare volumen suæ limina Civitatis, rogo, nullatenus excedat. Quod si videtur hoc parum, extendatur ad Arcum usque Romanum.

CAPVT II.

Legitimus narrationis ordo à superioribus ad inferiora descendit. Sed quia ex præteritis pendet præsentia ab illis ad ea, quæ sunt in manibus, gestorum decurrat oratio: ita tamen, ut relicta vetustate, ex recenti memoria sumatur exordium.

CAPVT III.

Anno à Nativitate Christi nongentesimo XXV. regnavit in Italia ex Burgundionibus Ugo, qui, ut tutius ageret in Regno, egregiam inter cæteras Urbem Mediolanum sibi vindicare prævidit. Priscam namque noverat loci consuetudinem, ut decedente Metropolitano, unus ex majoris Ecclesiæ præcipuis Cardinalibus, quos vocant *ordinarios*, succedere debeat; quod à Romanis Præfulibus, ab ipsis quoque Imperatoribus concessum, sub auctoritate quidem canonum, testantur schedulæ, in *secretario* recondita. Hujus rei gratia juniorem filium in eadem ecclesia tonsurari decrevit. Sed quia in puerili ætate ad Episcopatum minime videbatur idoneus, grandævum senem interim subrogavit Antistitem, sperans, eum subito casurum. Quoniam vero sæpe numero cogitantem fallit opinio; prolixius vixit sacerdos; annis XXII. & mens. II, in sæculo. Quod ubi persensit, necem illico meditatur occultam. Statuto autem generali *Papia* colloquio cunctorum Regni Principum, Palatini ... jubente ex industria Cæsare, cum Mediolanensibus litigabant; ut accepta occasione trucidaretur senex ille. Quibus rixantibus gravis pugna committitur, quæ feruntur interfecti Mediolanenses nonaginta viri prudentes. Sed propitiâ Divinitate liberatus, evasit Antistes. Cumque diutius non posset latere dólus, vehementer erubuit criminis tanti reus; veritus etiam B. Ambrosium, cujus fuerat ille Vicarius,

CAPVT IV.

Factum est autem, ut, conventionem dignæ satisfactionis, concederet Ecclesiæ pro nonaginta interfectis *Abbatiam Nonantula*, quæ propter nonaginta sui juris curtes sic vocata perhibetur; insuper

insuper & Capellam auream cum Cruce, quæ super altare in hyemalis Ecclesiæ sunt collocata tugurio. De reliquo cum nimis insolenter ageret, ignorans sibi dictum: *Principem te fecerunt; noli extolli, sed esto in illis, quasi unus ex ipsis*; intolerabilis factus est universis. Prælecto itaque filio ejus ab omnibus *Lothario*, admodum [f. juvene] communi consensu Regni totius compulsus est ipse remeare Burgundiam, de cætero minime regnaturus.

Per idem tempus orta est Mediolani pernitiola seditio. *Arderico* enim Archiepiscopo ad superna vocato, eruperunt duo adversarii, Ambrosianæ dignitatis ambitione succensi, *Manasses* videlicet, Arelatensis Episcopus & *Adelmannus* Presbyter Mediolanensis revera immemores Apostolici oraculi: *Non efficiamur inanis gloria cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes*. Cumque diu contenderent, ille ex datione Regis, scilicet Burgundio; hic ex factione plebis & de Mediolano; quinquennio contra se invicem pertinaciter altercati sunt, factis partibus ex alterutro. Quorum execrabili jurgio jacturam prægrandem sustinuit Ecclesia, præcipue in thesauris & cimiliis omnibus, quibus incomparabiliter affluebat. Inter hos fluctus natabat caute *Walpertus*, contrahens suo lateri quasi undas consilii, usque adeo, ut, utrisque sponte vel invito cedentibus, sedem teneret ipse solus. Demum, mortuo *Lothario*, regnavit *Berengarius* Longobardus ipse, quem *Walpertus*, tunc Archiepiscopus, suspectum habebat, conscius ipse sibi. Cujus iram prævens, ne regis præveniretur insidiis; legerat enim: *indignatio Regis nuncius mortis*; fugam paravit, *Ottonemque* Theutonorum adiit Regem, suffragium postulans; moxque illi regnum, se instante, pollicetur Italicum. Quæ erectus Rex *Otto* fiducia, adscita sibi conjuge *Adeleida*, Italiæ quondam Regina, uxore videlicet *Lotharii*, illico meditatur Regnum subripere *Berengario*.

CAPVT V.

Præmissis igitur pro *Walper* Legatis, pacem (a) implorat; quam cum non impetraret, direxit *Lithulphum* cum exercitu, suum ex altera conjuge filium. Oderant autem Compatriotæ Regem *Berengarium* propter nimiam uxoris tenaciam, quæ *Willa* dicebatur, & suam ex parte sævitiam. Ideoque destitutus à suis, properanti hosti minime valuit congregi; sed ingressus, quod dicitur *Insula Sancti Julii*, municipium, resedit invalidus. Cum vero exploraret universa *Lithulphus* quidam familiares *Berengarii* milites, fidem debitam simulantes, promissa securitate foras eductum, hostium manibus tradiderunt. Revera inimici hominis domestici ejus. Intuitus autem cum *Lithulphus* ait: Consule tibi Rex, & humiliare Magno *Ottoni* Augusto. Si non feceris, ipsum lædis. Cumque humiliter responderet, rursus infit: Absit à fide mea, ut vincam perfidia, qui viribus superare contendo. Cave Rex a modo ab hujusmodi pseudomilitibus. Sic factus absolvit eum, deinceps strenue cuncta ministrans. O pia hostilitas, & hostilis pietas! Postea vero pius ille perfidia Longobardorum fertur veneno necatus.

CAPVT VI.

Otto autem, licet privatus filio, conjugis tamen Augustæ *Adelhsida* fretus consilio; *Walper*ti quoque aliorumque Regni Principum in manu: brachio extenti venit Italiam, primus ex *Ten-tonibus* Imperator dictus *Italicus*. Cumque illi subjecta fierent omnia, *Berengarium* ipsum, arce quadam robusta munitum, diuturna vallans obsidione subegit, filiis circumquaque dispersis, *Widone*, *Adelberto*, & *Conone*. Illum vero cum filiabus & Conjuge captum, secum devexit in *Sueviam*, ubi non multo post in amaritudine animæ diem clausit extremum.

CAPVT VII.

Eodem tempore, obeunte *Walper*to, cathedram suscepit *Arnulphus*, vere declinans à malo & faciens bonum; cujus æquivocus existo, gestorum scriptor ego præsentium, fratris vero illius pronepos verus. Hujus in Episcopatu vita fuit triennis, factus nunc pro cætero dignitate perennis. Cui successit *Gothofredus*, primo quidem à Clero reprobatus & Populo, eo quod sacerdotalem vel Leviticum nondum ascenderat gradum Subdiaconus tantum: extrema vero pace receptus, Regiæ fidelitatis gratia, contra filios *Berengarii* dimicavit. Quorum *Widone* interfecto, *Conone* pactione quieto; *Adelbertus* cæteris animosior, diebus vitæ omnibus factus est in diversa profugus.

CAPVT VIII.

Deinde *Ottone* mortuo, regnavit pro eo ejus ejusdem nominis filius, acer in armis, sagax ingenio; qui Græcæ mulieris adeptus contubernium, industria sapientis *Adeleida* matris, Romanum feliciter solidavit Imperium. Exiens vero à Germania, Romæ præfedit, *Apuliam*, *Calabriam* possedit, multaque gessit insignia; Imperatoria Majestate condigna. Hujus tempora transre-

(a) Otto Walpertum Berengario reconciliare studet,

transfretantes *Sarrageni* mare, conati sunt *Calabros fines* invadere. Quibus ex adverso congressus est Imperator, parvo licet suorum suffultus collegio. Quoniam vero parvorum ad plures impar foret esse congressio, cum pugnasset multum, defecit ad ultimum. Quid plura? pugnando captus, ad classes usque protrahitur; occupaverant enim hostes vicina maris littora. Sentiens vero se, nollet vellet, transvehendum, simulatis precibus postulabat, ut saltem unicam conjugem cum exiguo famularum obsequio, simul cum eo exulare permitterent, delaturam secum immensa auri & argenti pondera, promittens. Cumque foret permissum, viros adolescentes muliebriter superindutos, lubtus autem accinctos mucronibus, cautissime venire mandavit. Ubi vero ingressi sunt navem, illico irruentes in hostes, evaginatis ensibus indifferenter quoscunque trucidant. Interim saltu cito profiliens Imperator in pelagus, natando evasit ad littus, liber & lætus. Unde terrefacti, transiverunt hostes ad propria. De cætero disponens æquoreas undas potestative cum omni transmeare Italia, per universam Regnum dilatat militandi præceptum. Sed Deo aliter providente, rebus excessit humanis, juxta illud: *Cor hominis disponit viam suam, Domini autem est dirigere gressus ejus.* Cui in Alamanix partibus superfuit puer sui nominis filius, Rex mortuo patre creatus.

CAPVT IX.

Jam etiam successerat Gothofredo *Landulphus* Archiepiscopus, qui, propter nimiam patris ac fratrum insolentiam, gravem populi perpeffus est invidentiam. Instabat enim præfolito Civitatis abuti Dominio. Unde Cives indignati, una sese conjurati strinxerunt. Inde civilis seditio, ac partium est facta divisio. Quibus assidue rixantibus, grande commissum est in urbe certamen. Videns autem, se prægravari undique Præsul, nec posse sufficere, discessit ab urbe cum fratribus, relicto Patre, qui fuerat jam senex & viribus imbecillis. Quamobrem Ecclesiæ facultates, & multa Clericorum distribuit militibus beneficia. Iterum autem, collecto ex diversis partibus agmine, conflixit eisdem cum civibus in campo *Carbonaria*, ubi facta est plurima cædes utrinque. A quo bello ægre divertit hac etiam vice. In civitate autem quidam vernula, audita Domini sui nece, accurrens, Patrem Præsulis lecto jacentem cultro transfixit. Post hæc & alia multa, inspirante Deo, & interveniente consultu sapientum partis utriusque, nova pax vetera dissolvit odia. Archiepiscopus enim, memor pastoralis diligentix; Populus vero, recordatus ovilis obedientix, donantes præterita, fœderati sunt pace perpetua. Præterea sentiens Præsul, se, diis per his facultatibus, offendisse Ecclesiam, ut Clerum leniret ac populum, *S. Martyris Celsi* fundavit Monasterium, multisque ditavit opibus; ubi completo dierum numero moriens, suo quievit in tumulo. Cui alter successit *Arnulphus*, de quo dicitur posterius. Interim regnante *Ottone tertio* cum matre Græca, quidam Græcus, Græcæ Dominæ Capellanus, factus est *Placentinus Episcopus*. De quo dictum est, quod Romani decus Imperii astute in Græcos transferre tentasset. Siquidem consultu & ope quorundam Romanorum, præcipue *Crescentii* cujusdam prædivitis, Apostolicam sedem jam violenter invaserat, dejecto eo, qui tunc inledebat, Venerabili Papa. Quo audito, palam relicta Svevia venit Otto festinus Italiam.

CAPVT X.

Nec mora; consilio habito cum Optimatibus Regni, Romanum arripuit iter cum Legionibus Latinorum ac Teutonicorum, terrefaciens cuncta in circuitu loca. Ad cujus introitum, Roma concutitur universa, Græcus ipse misericordiam clamat: *Crescentius* vero rebellionem parat, Tyberina *S. Angeli* munitus in arcæ. Hunc Imperator undique obsidione circumdat, omnibus belli machinis quotidie oppugnans; donec pacto utcumque composito, illius se tradidit potestati. Qui statim in prato *Neroniano* jussus est decollari: *Stephania* autem uxor ejus traditur adulteranda Teutonibus. Pseudopapa vero Græcus effossis oculis, abscissis naso & auribus, dorso asinae retroversus, manutenens caudam, totam distrahitur per urbem. Sic Roma ante mobilis, Regis quievit in oculis.

CAPVT XI.

Tempore præterito decreverat Imperator maternæ gentis sociari conjugio. Hujus causa consilii, præfatus *Arnulphus* venerabilis Archiepiscopus, Regia jussione præmonitus, mare transiens, *Constantinopolim* proficiscitur. Qui ab ipso admirabili Monarcha, magna susceptus honorificentia, satis Episcopaliter conversatus est in Urbe regia, ita carus, ut quidquid proposcerat, facile impetraret. Composito tandem, propter quod venerat negotio, ab eodem Basileo decenter absolutus, reversionem accelerat.

CAPVT XII.

Interea Imperator primo juventutis in flore defungitur *Otto*, in quo omnis Ottonum est consumpta propago. Tunc *Ardoinus* quidam, nobilis *Ipporegia Marchio*, a Longobardis Papiæ eligitur, & vocatur Cæsar ab omnibus. Regnum perambulat universum, Regio jure cuncta pertractans. Cognito

Cognito autem dicti Præfulis reditu, occurrit ei in itinere obuius, securitate, quanta valuit, sibi illum applicare procurans.

CAPVT XIII.

Eodem tempore *Henricus* creatus est *Rex* Alemaniarum. Inter hos de sceptro Italico ingens oritur contentio. In medio Principes Regni fraudulenter incedentes, *Ardoiuo* palam militabant, *Henrico* latenter favebant; avaritiæ lucra scrutantes. Sic dictum est ad Hierusalem per Prophetam *Principes tui infideles, socii furum omnes, diligunt munera, sequuntur retributiones.* Quorum consilio *Henricus* direxit in Italiam suam cum exercitu Ducem. Cui occurrens viriliter *Ardoiuus*, facta congressione in campo *Fabrica*, quamplures stravit; cæteros extra fines Regni fugavit.

CAPVT XIV.

Tempore non longo post cum valida Teutonicorum militia properavit *Henricus* a Germania, ipso Italiae castra metatus in limine. Ex adverso *Ardoiuus*, fidens viribus, nec minus armis instructus, non tantum defendere, quantum in eum paratus insurgere, occurrit illi *Verona*. Sed deceptus perfidia Principum, majori militum parte destituitur. Cumque cessisset invitus, Regnum *Henricus* ingreditur, Rex statim electus; suoque post tempore Romanus Imperator effectus. Veniens vero *Papiam*, cum non ad votum sibi obtemperasset, uno totam concremavit incendio. Unde horruit omnis Italia, simile pertimescens. Abhinc, illius exinanita confidentia, hujus prævaluit ubique potentia. Veruntamen reassumptis interim viribus, *Ardoiuus* iuxta posse ultionem exercet in perfidos. Siquidem postea *Vercellenfium Urbem* cepit, *Novariam* obsedit, *Cumas* invasit, multaque alia demolitus est loca sibi contraria. Ad ultimum labore confectus & morbo privatus Regno, solo contentus est Monasterio, nomine *Frucberia*, ibique depositis Regalibus super altare, sumptoque habitu paupere, suo dormivit in tempore.

CAPVT XV.

Illis in diebus primus in Apuliam *Normannorum* fuit eventus Principum terræ consultu vocatus, cum Græci eam innumeris gravarent oppressiōibus. Quibus subactis & æquore sulcato fugatis, considerantes *Normanni Apulorum inertiam*, regionis quoque in omnibus opulentiam; etsi pauci, invadunt ex parte Provinciam. Remissis etiam Legatis in patriam ad hoc hortantibus cæteros, crescente paulatim numero, totam repleverunt Apuliam. Jure quasi proprio deinde possidentes, atrociores facti Græcis, Sarracenis ferociores; immo dejectis prioribus, furxerunt Principes ipsi.

CAPVT XVI.

Henricus vero quid de reliquo gesserit, quomodo *Trojans*, nobilem Apuliae Civitatem, obsederit, qualiter Marchiones Italiae quatuor, *Ugonem*, *Axonem*, *Adelbertum*, & *Obizonem*, captione una constrinxerit; recitare non expedit. In fortitudine ejus omnis terra contremuit usque adeo, ut si qui reperti fuerint *Ardoiuo* favisse partibus, aut fugerent, aut dejectionem facerent. E quibus *Astensis Episcopus*, propria relicta sede, *Mediolani* usque ad obitum latuit. Dederat enim Imperator, vivente ipso & abjecto, Episcopatum cuidam *Olderico* fratri *Manfredi* Marchionis eximii. Quod factum Archipræful *Arnulphus* vehementer exhorrens, consecrationem, quæ sibi competeat, omni modo vetuit. *Oldericus* autem ille, sua fietus ac fratris potentia Romam proficiscens, subreptione quadam se consecrari fecit a Pontifice. Quod ubi innotuit *Arnulpho*, iuxta satis accenditur iracundia; non tantum Regia institutione, quantum Romana, quod deterius videbatur, indignatus consecratione. Veniens ergo, in conventu *Mediolanensis Ecclesiae* anathematis jaculo consecrati transfixit audaciam: Deinde collecto undique exercitu copioso, cum suffraganeis simul Episcopis Civitatem aggressus *Astensem*, clausis in Urbe Marchione cum Episcopo, densissima obsidione vallavit: nec a populatione belloque destitit, donec pace composita, illius satisfactum est voluntati. Hæc autem fuit pacis conditio, quod venientes *Mediolanum*, tertio ab Urbe milliario nudis incedendo vestigiis, Episcopus codicem, Marchio canem bajulans, ante fores Ecclesiae *B. Ambrosii* reatus proprios devotissime sunt confessi. Præterea Episcopus virgam & anulum suscepti Pontificatus super *S. Confessoris* altare deposuit: quæ postea, largiente Episcopo, pie resumpsit. Frater vero illius *Manfredus* Marchio donavit Ecclesiae auri talenta quam plurima, unde producta est *Cruce illa pulcherrima*, quæ usque hodie præcipue tantum geritur in diebus. Deinde nudis sicut venerant, pedibus per medium Civitatis ad Ecclesiam majorem *Sancæ Theotocæ* usque deveniant, ab Archiepiscopo & Clero, cunctoque recepti in pace populo.

CAPVT XVII.

DE reliquo *Arnulphus* sacerdotaliter suam regebat Ecclesiam, Clerum fovens ac populum, suisque plane vacans negotiis. Hujus beatitudinem plura Ecclesiis tradita commendant beneficia. Illius tempore S. Confessoris *Monæ* revelatæ sunt reliquiæ in Ecclesia S. *Vitalis* juxta S. *Naborem*. Hic etiam fundavit *Cænobium S. Victoris Martyris*, in magno honore & copia frugum, in quo requiescit in pace sepultus. In cujus laude reddenda, quoniam dies non sufficit hodierna, præfens claudatur (a) pagina, cum sit altera deinceps aperienda.

ARNVLPHI LIBER II. HISTORIÆ MEDIOLANENSIS.

CAPVT I.

Superiori volumine audita tantum utcumque exfluere tentavimus; nunc autem ea quæ ipsi videndo cognovimus, ex abundanti eruere studeamus. Cœlitus igitur vocato divæ memoriæ *Arnulpho*, consulto majorum Civitatis ac dono Imperatoriæ Majestatis, inthronizatur *Heribertus*. Qui ex quo prælatus est, suis & aliorum vacavit negotiis, pluribus intentus, grandia expertus; quæ quidem narranda, non judicanda suscepimus. Cujus in diebus, *Henrici* consummatur imperium, prole nulla superflite. Tunc Papienses in ultionem incensæ urbis, Regium, quod apud ipsos erat, destruxere Palatium. Factum est autem, ut simul convenientes in commune, tentarent de constituendo Rege Primates. Diversis itaque in diversa trahentibus, non omnium idem fuerat animus.

CAPVT II.

Inter quæ talia fluctuante Italia, suorum comparium declinans *Heribertus* consortium, invitis illis ac repugnantibus, adiit Germaniam, solus ipse Regem electurus Teutonicum. Cumque Teutones sibi *Conradum* eligerent, eundem ipsum laudavit, omniumque in oculis coronavit, accipiens ab eo, præter dona quamplurima, *Laudensem Episcopatum*; ut sicut consecraverat, similiter investiret Episcopum. Rediens vero securus in omnibus, totam suis legationibus evertit Italiam, alios aliosque benevolos faciens; donec suum electum fere omnes laudavere suscipiendum. Tali suffultus remigio veniens *Conradus* Italiam, ab eo, ut moris est, coronatur in Regno; deinde *Romanæ* Duce commigrat eodem. In cujus adventu factus est ingens Romæ conventus diversarum undique gentium; Episcoporum quoque ac sæcularium Principum, præsidente D. Papa *Johanne*.

CAPVT III.

Immimente itaque Paschali solemnitate, cum Rex *Conradus* in Basilica Apostolorum ad culmen Imperii, Apollonica foret consecratione sublimandus; *Heribertus* Ravennas Archiepiscopus temerare dextram Regis invasit ac tenuit, faciens, quod *Mediolanensi* competeat Antistiti. Quod cum omnium displiceret in oculis, commonebant eum Præsules cæteri, quatenus à non suo desisteret. Nihilominus ille pertinaciter tenebat. *Heribertus* vero *Mediolanensis* Antistes, ne in die festo tumultus fieret in populo, sapienter multum popularem declinavit tumultum, cunctos suos, adversari volentes, ab omni contradictione coercens.

CAPVT IV.

Rex igitur tumultuantium strepitu attonitus, cognita tandem rei veritate, gradum figenstalter est concionatus: Certum est quidem, Reverendi Patres, quia, sicut Privilegium est Apostolica sedis consecratio Imperialis, ita *Ambrosianæ* sedis privilegium est electio & consecratio *Rogalts*. Unde ratum videtur, ut manus, quæ benedicit & prius coronam imponit Regni, si præfens affuerit, repræsentet Regem ad Imperium promovendum S. Petro & ejus Vicario; quatenus *Ambrosiano* testimonio jure possit imperare, qui *Ambrosiana* consecratione didicit & cœpit regnare.

Cumque hæc Regis omnibus placeret sententia, dexteram Ravennati auferens, *Ambrosianum* jubet accerfiri Pontificem: qui prædicta vitandi tumultus causa venire distulit. Igitur consulente Domino Apostolico & universis Episcopis, dexteram dedit *Vercellensi Episcopo* illius suffraganeo, ut pater in filio, magister videretur in discipulo; qui in Imperiali consecratione *Mediolanensis* Archiepiscopi vicem tenuit. Post dies aliquos indicta est *Synodus Romæ* auctoritate Apostolica, in qua constitutum est, ut in omnibus negotiis Pontificalibus Ravennas nullo modo in æternum se *Mediolanensi* præferat Antistiti: & si forte præsumserit, canonica legi subiaceat. Insuper placuit omnibus, in hac re conscribi *Tomam* (b) in sempiternum testimonium; de quo pauca, de pluribus ista decerpimus.

CAPVT

(a) Liber, in MSto cum ipsa pagina finiens. (b) Tabulas.

CAPVT V.

Um hæc agerentur, Mediolanenses cum Ravennatibus altercabantur ad invicem. Igitur crescente jurgio, congressi sunt adversus sese mutuo. Sed prævalente impetu & fortitudine Mediolanensium, Ravennates terga dederunt, magna ex parte vulnerati; quos persecuti sunt adversarii usque ad hospitia, sarcinas & omnem diripientes supellectilem. Ipse etiam Ravennas Heribertus vix aufugit, de manibus insequentium ereptus. Attamen postea illa omnis quævit controversia. Imperator vero à Romanis rediens partibus, commoratus est in Italia, donec subegit, si quos habuit adversarios, patrocinante in omnibus *Eriberio*; & siluit terra in conspectu ejus.

CAPVT VI.

Contigit autem tunc temporis, *Laudensem* mori Pontificem; cumque sua investitura, quem admodum ab Imperatore susceperat, alium subrogare decerneret, indignati *Laudenses*, insolitam sui Episcopatus constitutionem audacter despiciunt. Quorum parvipendens *Eribertus* audaciam, elegit *Ambrosium* de suorum numero Cardinalium, Sacerdotem latis idoneum. Cui primo tradens virgam & anulum; deinde, ut moris fuerat, consecravit Episcopum. Quo peracto, cuncta *Laudensium* violenter aggreditur oppida. Quibus subactis, potestative tandem pervenit ad Urbem, suum secum deducens Pontificem: quam undique obsidione circumdans, perseveranter oppugnat. Cumque cives viderent, se frustra resistere; proposita pacis conventionem demum in commune deliberant, suscipiendum Episcopum. Ante portam enim Civitatis facta sunt palam juramenta promissæ fidelitatis; & sic jam dictus receptus est Episcopus, omnibus postea carus, doctrina scilicet & operatione præclarus. Ab illo autem tempore inter Mediolanenses atque *Laudenses* implacabile viguit odium; unde postea per multa annorum curricula prædas & incendia, cædesque alternant innumeras. *Mediolanenses* quidem, multitudine, divitiis ac brachii virtute confisi, frequenter illos bello aggrediuntur, obsidione circumlepiunt, agros & vineas ac sub urbibus cuncta demolientes. *Laudenses* vero, exigui numero, sed truces animo, opibus angusti, viribus onusti; nunc suo nunc alieno se damno defendunt. Quæ si scriberentur per singula, plura fierent inde volumina.

CAPVT VII.

His denique diebus mortuo *Burgundionum Rege*, proponit *Conradus* Burgundiam invadere; ad quam invadendam Longobardorum jubet properare militiam. Ipse vero ex contigua sibi parte abstrusos irrumpens aditus, municipia quæque præoccupat. E vicino autem Italiae cum optimatibus cæteris electi Duces incedunt; scilicet Præsul *Heribertus* & egregius *Marchio BONIFACIUS*, duo lumina Regni, explorantes accessus illos, quos reddunt meabiles præcisa Saxa inexpugnabilis Oppidi *Bardi*. Per hos ducentes Longobardorum exercitum, *Jovis montis* ardua juga transcendunt; sicque vehementi irruptione terram ingredienti, ad Cæsarem usque perveniunt. Cumque nequirent Burgundiones resistere, deditionem accelerant, perpetua subjectionis conditione *Conrado* substracti. Et factum est, ut in magna gloria reverterentur omnes ad propria.

CAPVT VIII.

Per idem tempus mense Junio in die SS. Petri & Pauli fervente meridie, Eccipsis solis apparuit, tribus horis mundo inducens tenebras, Tempore post alio visa est noctu Luna, colore tuscata sanguineo.

CAPVT IX.

Multis igitur prosperatus successibus Præsul *Heribertus*, immoderate paululum dominabatur omnibus, suum considerans non aliorum animum. Unde factum est, ut quidam Urbis Milites, vulgo *Vulvassores* nominati, illius insidiarentur opibus, adversus ipsum assidue conspirantes. Comperta autem occasione cujusdam potentis beneficio privati, subito prouunt in apertam rebellandi audaciam, plures jam facti. Quod ubi innotuit Præsuli, parat multis consiliis obsistere illorum insidiis. Ubi vero nihil proficit, virtute superare contendit. Ac primum quidem bello victi atque pugnando vehementer attriti, exeuntes ab Urbe discedunt mœrentes. Quibus mox subveniunt *Martiani* atque *Seprienses*, pluresque Regni commilitones, simul mori simul parati vivere; præcipue *Laudenses*, recentis injuriæ memores. Archiepiscopus autem collecto, unde cumque potuit, agmine non tamen absque suis fidelibus, nititur insequi & universos opprimere. Cumque reniti præsumerent: conveniunt in campo, quæ dicebatur *malus ab ovo*, recteque malus, quoniam fuerat cruore rigandus. Ibi commisso campestri certamine, facta est strages magna interfectorum partis utriusque. Inter quos dum incederet medius, jam dictus configitur *Astensis* Episcopus, pars denique maxima belli. Cujus interitus certaminis factus est terminus. Hic amisso

Zzzz 3

tanto

tanto fratre confusus; illi autem, occiso tanto hoste, securi recedentes à pugna, diverterunt ad propria. Igitur imminente tanto discrimine, providit Archiepiscopus vocare suum à Germania Cæsarem, sperans illum futurum auxiliatorem. Veniens autem *Veronam* Imperator indeque *Mediolanum*, honorabiliter die primo suscipitur. In crastinum, tumultuante ac vociferante in eum populo, graviter offenditur. Audierat enim, Regem Laudensi jure defraudasse Heribertum. Quod Augustus dissimulans, *Papiam* adiit; ubi cum *generale* statuisset colloquium, concinnato dolo, cepit ac tenuit Archiepiscopum, *Aquilegiensi* tradens Patriarchæ custodiendum. Ecce *Mediolanensis* attonita inhorruit Civitas, proprio viduata Pastore, dolens ac gemens à puero usque ad senem. O quæ Domino preces, quanta funduntur & lachrymæ. Cumque proclamarent assidue Clerus, populus atque miles; facta est de absoluteione conventio, datis obsidibus Augusto. Quibus receptis, nihilominus tenuit, tentans perpetuo damnare illum exilio. Qui etiam tres alios una die comprehendit Episcopos, *Vercellensem*, *Placentinum* & *Cremonensem*. Archiepiscopus vero post menses duos fugam arripuit. Cui venienti tota occurrit civitas, ita hilaris, ut servus Domino, mulier non crederet viro præ gaudio, cursitantes. Ecce vespertinus Urbis fletus conversus est in matutinam lætitiā. Videns autem se *Conradum* delusum, suum & Reipublicæ palam *Heribertum* denunciat inimicum. Igitur exiit edictum à Cæsare Augusto, ut cuncta suæ potestatis Regna ad *Mediolanum* concurrerent impugnandum. Factum est autem, ut omnis Italia, universa Germania, convenirent simul, ab angulo usque ad angulum. Ac primo quidem impetu quoddam firmum aggredditur municipium, nomine *Landrianum*; quod oppugnans, in modico demolitur. Inde applicuit *Mediolanum*, tertio ab Urbe milliario fixis tentoriis castrametatus. *Mediolanenses* autem prompti resistere, quæque proxima Civitatis muniunt loca: e quibus electi juvenes, armis compositi, bella edocti, volantes equis, proludunt telis, Cæsarianis insultando militibus; & gyrantes castra, clypeo minantur & hasta, proximos quosque cædentes. Cumque per dies aliquot hæc exerceret præludia, factum est in die Sancto *Dominica Ascensionis*, Cæsariani omnes suo cum Cæsare castris erumpunt; Teutones in dextro, Itali in sinistro bella cientes. Civibus vero occurrentibus ex adverso, ingravatam est undique bellum, diversis in diversa pugnantibus. In prima fronte nobilis quidam Teutonicus, statura procerus; & *Wido*, Italicus Marchio, signifer Regius; intermedia tela confixi sunt. Quibus cadentibus multisque aliis in proprio cruore jacentibus, paulatim belli tepescit amor. Demum Cæsariani collecto agmine ad castra commigrant: Urbani quoque, relictis campis, propria tecta requirunt. Igitur recedens ab Urbe Cæsar, jubet cuncta in circuitu, prope longeque, vastari loca. Cumque flammis cuncta consumerent, crebris fulminum ictibus & grandinea tempestate correptus, à cœpto desistens, recessit mœrens. Qui etiam *Berialdus*, Regi à secretis, cujus cuncta fiebant consilio, insanæ mox mentis efficitur. De quo cum Rex leniri debuerat, magis intumuit, in tantum, ut *Heribertum* adjudicaret propria dignitate privandum. Stabilita igitur deliberatione, Præsulatum tradidit *Ambrosianum* *Mediolanensis* Ecclesiæ Cardinali Presbytero suoque Capellano, etsi videntibus, non tamen volentibus Episcopis. Quo *Heribertus* audito, de Rege similiter tractat honore privando. Secreta igitur legatione suggerit *Oddoni*, potenti *Francorum* Comiti, ut, se favente, arripiat Regnum Italiæ. Qui nihil moratus, utpote regnandi avidus, primo quidem aliquas *Alamania* partes violenter invadit. Hunc impugnans viriliter Dux *Gothefredus*, vehementi facta congressione, in momento prostravit, ejusque caput avulsum humeris, fertur Augusto in Italiam direxisse. De cætero Imperator annuam *Mediolani* vastationem universos Regni primates jurare præcipiens, obstinato animo repatriavit in *Sveviam*, æger pedibus, & cunctis debilis artibus. Interea *Pseudo Ambrosius* palam gerens virgam & anulum, ut lupus in abdito clam insidiabatur omnibus modis *Heriberto*, multis multa quorundie jurando pollicitus Clericis atque Laicis, in Urbe & extra factione concepta. Ubi autem fidelium dignitas perfidorum sensit insidias, deprehensos in crimine puniunt in personis & propriis facultatibus; & sic, prævalente *Heriberti* potentia, evanuit omnis illa fraudulenta præsumptio. Per idem tempus factum est, ut cuncti Principes Regni simul undique convenirent ad devastandos, sicut Regi promiserant, *Mediolanensium* fines. Prævidens autem Archiepiscopus futuram oppressionem, jubet illico convenire ad Urbem omnes *Ambrosianæ* Parochiæ incolas armis instructos, à rustico usque ad militem, ab inope usque ad divitem, ut in tanta cohorte patriam tuerentur ab hoste. Signum autem, quod dimicatuos suos debebat præcedere, tale constituit. Procera trabs, instar mali navis, robusto confixa plaustro, eregitur in sublime, aureum gestans in cacumine pomum cum pendentibus duobus candidissimi veli lumbis. Ad medium veneranda crux, depicta Salvatoris imagine extensis latè brachiis, superspectabat circumfusa agmina, ut, qualiscumque foret belli eventus, hoc signo confortarentur inspecto. Fuisset gravis inter urbem Regnumque conflictus, nisi novus de morte *Cæsaris* rumor concuteret animos hostium, adeo ut, solutis castris, certatim resurgerent ita confuse, ut colliderentur ad invicem. Inter quos *Parmensis* corruens signifer, turpiter occubuit.

CAPUT X.

Defuncto autem Conrado, *Henricus* adolescens, ejus filius, Rex vivente patre creatus, Augustus ab omnibus appellatur; Vni Reipublicæ gerendæ latis idoneus. Qui paterni animi non imitatus affectum, suorum consilio fidelium, cum Archiepiscopo pacis scœdera stabilivit, ab illo deinde fideliter honoratus. Pacatis igitur rebus omnibus, intestinum jurgium bellumque civile succedit, adeo execrandum & lachrymabile, ut præter innumeras bellorum clades immutatus sit status Urbis & Ecclesiæ. Verissime enim *otio civiles nutriuntur discordia, & sepe velut ex adipe prodit iniquitas*. Nullis itaque exterius adversantibus, in semetipsum exercent odia Cives. Factum est autem, ut, privato inter se jurgio, plebejus quidam graviter caderetur a milite. Unde plebs dedignatur, commotaque repente adversum milites, in arma confurgit. Ipsi autem velut incauti, juxta posse resistunt. Inde fomes pullulat odiorum, & partium fiunt juramenta quam plurima. *Lanzo* quidam ingenuus Civitatis miles, plebejæ turbæ favebat instantius; cujus fota juvamine, plurimum convalescebat. Hoc indignata cætera Nobilitas, partim tamen amore suorum fidelium militibus sese confociat. Eodem tempore multa somnia, multa narrantur in Urbe prodigia. Cumque Civitas talipenderet in dubio, repentinus auditur in ea clamor, modica occasione conceptus. Fit ingens concursus omnium; atrox pugna committitur; per plateas & angulos diu certatur utrinque, testis & culminibus. Denum militum paucitas, multitudinem circumventa plebeja undique flammis urgetur & ferro. Unde factum est, ut cum matris & uxoris propria tecta irati delerent. Quorum ut consuleret rebus Archiepiscopus, paucis interjectis diebus, ab Urbe discessit & ipse. Quibus etiam statim fiunt in auxilium *Martiani cum Sepriensibus*. Tali ergo confortati suffragio, consulte provident sex propinqua Urbi munire præsidia; in quibus cum omni cohabitantes familia, firmissimam circum quaque obsidionem constituunt, die noctuque cæde grassantes. Sex enim exeuntes ab Oppidis, totidem oppugnant Urbem assidue partibus. Nec minus civilis turba sæpe portis erumpens, nunc se pugnando defendit, nunc ultra illos aggredi furibunda contendit. Rara namque transit absque sanguine dies. Cumque triennio partes sic bacchantur, utraqve vicissitudine quadam, quid contra se invicem possent a frequenter expertæ: veniunt ab Augusto Legati, treugam inviolabilem indicentes, quam totius Regni virtute & consilio, jurejurando confirmant.

CAPUT XI.

Eodem tempore Archiepiscopus *Modestia* degens graviter infirmatur. Cumque ægrotaret ad mortem disposita domo ac bonis omnibus, deterri se jubet ad urbem; ubi cum aliquantisper langueret diebus, vitæ præsentis subtrahitur. Sepultus est autem ad *S. Dionysium*, ubi elegans fundaverat ipse Monasterium. Providit etiam vivens universis Ecclesiæ ordinibus, plures conferens facultates ad præsentium futurorumque subsidia. Hujus in diebus cuidam *Genuensis Urbis* incolæ revelatæ sunt *Johannis* Archiepiscopi Sacrosanctæ Reliquiæ. De eo cum sufficienter sit dictum, cesset a modo noster ab illo stylius, cote jam tertia subtiliter acuendus.

ARNVLPHI LIBER III. HISTORIÆ MEDIOLANENSIS.

CAPVT I.

MEmini dixisse me nuper, propter civile jurgium mutatum Urbis & Ecclesiæ statum, Utrum vero in melius an in deterius, dicere non oportuit, cum facta collatione præteritorum ad præsentia facilis fiet inde cognitio. Atque utinam nescirem; quæ tamen omnia melius scribendo parebunt. Defuncto autem *Heriberto*, varie tentatur a multis de restituendo Pontifice. *Henricus* vero Augustus, jam dictum habens præ oculis Mediolanense dissidium, neglecto nobili ac sapienti primi ordinis Clero; idiotam & a rure venientem elegit Antistitem, cui nomen fuerat *Vide*. Revera suscipit eum de gregibus ovium, & de post scetantes accepit eum. Huic facto parum repugnant Mediolanenses, sive timore Regio, seu inter se odio, partim avaritia: quæ, ut sapiens quidam ait Hagiographus, omne malum primo invexit Italiæ. Et exinde omnia vertuntur in pejus. Factum est autem postea, ut in sese conversi, unusquisque alter alterum conveniret, suum conferendo opprobrium nec non Civitatis incommodum. Denum post multa consilia, mediis Sacrosanctis Evangelicis, conjungunt scœdera pacis, facientes quidem *amnistiam*, id est, abolitionem malorum, quam Athenienses primi fecisse & sic vocasse leguntur, *Orosio* teste.

CAPVT II.

Tempore illo Cæsar *Henricus* Italiam veniens, celebrato *Papia* Synodali Concilio, *Romam* tendit; cui Papa obviavit, *Placentia* vivente altero, ac concedente intronizatus. Facto autem Romæ generali conventu Præfulum, visum est Regi & Episcopis omnibus, Papam ipsum

ipsum injuste tenere Cathedram. Quo statim abjecto, unum ex Teutonibus Præsulem illius loco substituit, quem multato nomine *Clementem* vocavit, a quo etiam coronam suscepit Imperii. Tertius ab eo *sanctus* claruit *Leo*, cujus industria Romana status reparatur Ecclesie. Quingeminam in Italia Synodum devotissime celebravit; *Papia* scilicet atque *Mantua*, absente Casare. Cui cum misericorditer displiceret oppressio illa vehemens, qua impiissimi *Normanni* miseram affligunt Apuliam, prædicatione mixta precibus tentat illos a tantis revocare flagitiis. Cumque nihil proficeret, armis aggreditur ipsam compescere feritatem: licet illi adversus belli fuerit exitus. *Judicia enim Dei abyssus multa.*

CAPVT III.

His diebus Marchio Montisferrati *Bonifacius*, dum nemus transfret opacum, insidijs ex obliquo latentibus venenato figitur jaculo. Heu senex ac plenus dierum, maturam mortem exiguo præoccupavit.

CAPVT IV.

Illo autem tempore placitatur Imperator in pratis *Ronchalia*. Discussis vero quærelis, pluribus, legaliter multa examinat. Ubi Marchionem *Adelbertum*, de quo nimia fuerat proclamatio, cum alijs flagitiosis captum, ferreis jubet vinciri nexibus. Equidem digne satis! Deinde diebus multis, modo cum *Ungaris*, modo cum *Leuticijs* pro modo configebat. De quibus omnibus nobiliter triumphavit, victos tributo coarctans. Cujus unum insigne trophæum aurata indicat *Lancea*, Ungarorum Regi violenter extorta, & Romæ in Apostolorum templo suspensa. Qui cum insigni fioreret Imperio, carus omnibus migravit a seculo, relinquens sui nominis puerum, Augustæ *Agnesis* materno gremio confovendum.

CAPUT V.

Hujus regnante infantia, *Papienses* ab eo, ut moris est, datum aspernantur audaçter Episcopum, nec Regiæ institutioni, nec Apostolicæ deferentes factæ consecratione; usque ad obitum spreti perseverando Pontificis.

CAPUT VI.

His itaque diebus inter ipsos & *Mediolanenses* de causis civilibus emergit dissensio. Fuerat enim Civitas utraqve populosa, & super Regni cæteras inçlyta: Veruntamen in notitia omnium præstabat *Mediolanum*. Cumque essent contiguæ pudebat alteram alteri cedere. Inde erat, quod sibi rependebat ad inimicem cædes, prædas & incendia, nec non & Latrocinia. Factum est autem, ut *Papienses*, dum inferiores essent, conductis aliunde pretio legionibus, ad devastandos *Mediolanensium* fines accederent: *Mediolanenses* vero confederatis sibi *Laudensibus* in illos insurgerent; licet pars eorum non minima; Archiepiscopo Duce alijs dimicaret in partibus. Conveniunt utraqve in campis acies, ordinatis agminibus vexilla in sublime ferentes: fit vehemens partium in se concursus; bacchantur certando diutius. Tandem divertunt *Papienses* a bello, adversariis insequentibus illos a tergo. Quibus mox viriliter succurrit conductæ extraneorum Legio; licet paulo post cessere, relicto *Mediolanensibus* campo. Fit strages immensa Nobilium Equitum, & duarum Urbium lachrymabile detrimentum. Implevit denique dies illa veteris idioma vocabuli. Dicebatur enim antiquitus *campus*, in quo conflixerant, *moriumi*.

CAPUT VII.

Per idem tempus ad instar *Papiensium Astenses* quoque datum sibi reprobarunt Episcopum. Sed prudentia Comitissæ *Adeleidæ*, militaris admodum Ducis, post longi temporis conflictus incensa tandem Urbe, contempto altero, quem elegerant, priorem sulcipiunt.

CAPUT VIII.

Hac eadem tempestate horror nimius *Ambrosianum* invadit Clerum, insurgente populo noviter in eum, insurgentibus undiqve peccatis. *Omnes enim peccaverunt & egent gloria Dei.* Verum talis hic horror, mutata cum aspiratione Littera, multorum concepit errorem. Cujus initium & seriem, cum res nostris adhuc versetur in oculis, prout possumus, enarremus. Finem ipse provideat, qui, cum sit Alpha & Omega, mirabiliter cuncta dispensat. Quidam igitur ex *Decumanis* Diaconus, nomine *Arialdus*, penes *Widonem* Antistitem multis fatus deliciis multisque cumulatus honoribus, dum litterarum vacaret studio, severissimus est divinæ Legis factus interpretes, dura exercens in Clericos solos judicia. Qui cum modicæ foret auctoritatis, humiliter utpote natus, prævidit applicare sibi *Landolphum* quasi generosorem & ad hoc idone-

um, familiaris ejus factus affecla. Landulphus vero cum esset expeditioris lingvæ ac vocis, minusque favoris amator, repente Dux verbi efficitur, usurpato sibi contra morem Ecclesiæ prædicationis officio. Hic cum nullis esset gradibus ecclesiasticis alteratus, grave jugum sacratorum imponebat cervicibus; cum Christi jugum suave, & ejus leve sit onus.

CAPVT IX.

Igitur inter alia, quæ quotidie plebis auribus inculcabat, die una taliter concionatur in populo: Carissimi Seniores, conceptum in corde sermonem ultra retinere non valeo. Nolite Domini mei, nolite adolescentis & imperiti verba contemnere. Revelat enim Deus sæpe minori, quod denegat majori. Dicite mihi, creditis in Deum Trinum & unum? Respondent omnes: credimus; & adjecit: munite frontes signo Crucis. Et factum est. Post hæc ait: Condelector vestræ devotioni: compatior tamen imminenti magnæ perditioni. Multis enim retro temporibus non est agnitus in hac Urbe Salvator. Diu est, quod erratis, cum nulla sint vobis vestigia veritatis, Pro luce palpatis tenebras, cæci omnes effecti; quoniam cæci sunt Duces vestri. Sed numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? Abundant enim supra multimoda: hæresis quoque illa Simoniaca in Sacerdotibus & Levitis, ac reliquis sacrorum ministris; qui cum Nicolaitæ sint & Simoniaci, merito debent abjici: à quibus, si salutem à Salvatore speratis, deinceps omnino cavete, nulla eorum venerantes officia. Quorum sacrificia idem est, ac si canina sint stercora, eorumque Basilicæ jumentorum præsepia. Quamobrem, ipsis à modo reprobatis, bona eorum omnia publicentur. Sit facultas omnibus, universa diripiendi, ubi fuerint, in urbe vel extra. Nam & ego peccata plura commisi; sed quod pejus omnium fuit, indignis usque modo communicando, Regem cælorum offendi. Nunc autem propitiâ Divinitate ago pœnitentiam, talia provisurus in posterum. Igitur imitatores mei estote, carissimi & ita ambulate, sicut habetis formam nostram.

CAPVT X.

His ita decursis, & pluribus aliis, quæ humana non capit memoria, semper avidus novorum, in nimium zelum excitatur adversus Deum; aliis se deferre Deo putantibus, aliis avaritiæ lucris intransigentibus. Ad hæc Landulphus idem, simul cum complice *Arialdo*, per dies multos multorum incitat animos gratia favorabilis auræ, nova semper & inaudita concionando proponens, prout noverat vulgi morem. Ad cujus compefcendam temeritatem majores Ecclesiæ sæpe conveniunt, sacras illi scripturas & sanctiones opponentes canonicas. Quæ despiciens omnia, nihilominus instat. Immo die una solemniter ad Ecclesiam veniens cum turbis, pfallentes omnes violenter projecit à Choro, insequens per angulos & divertoria. Deinde providet callidè scribi pittacium de castitate servanda, neglecto canone mundanum extortum à legibus, cui omnes sacri ordines Ambrosianæ Diocesis inviti subscribunt, angariante ipso cum Laicis. Interim prædones Civitatis, præter ædes aliquas in Urbe directas, lustrabant Parochiam, domo Clericorum scrutantes, eorumque diripientes substantiam. Clerus igitur multipliciter affectus, legatione humili conquestus est primo conprovincialibus Episcopis; deinde Romano Pontifici. Præerat tunc Romæ *Stephanus*: qui audita perpendens, populum quiescere, & Archiepiscopum super hac re synodum congregare, Apostolicis jubet apicibus. Quæ tretus auctoritate *Wido* Præsul, diligenter studet cœtum congregare Pontificum, mandans *Landulfo* & *Arialdo* rationabiliter, interesse tractandis.

CAPVT XI.

Factus est autem Synodalis Præsulorum conventus in loco, qui dicebatur *Fontanetum*. Ubi cum triduo spiritualibus vacarent negotiis, illorum præstolantes adventum; visum est omnibus temeritatem tantam anathemate justo fore mulctandam; factumque est ita. Quæ omnia floccipendens *Landulphus*, cum vereri debuerat, magis extollitur. Exhinc conviciatur Episcopis, præcipue Metropolitanis: furens solos sævit in Clericos, arguens illos suæ suorumque perditionis; Laicos vero fovebat ut fratres. Cumque foret simulandi ac dissimulandi gnarus per omnia, pluribus dilectus, cuncta suum retorquebat ad libitum, factus ipse mirabile mundo spectaculum. Unde potestate accepta, commune indicit omnibus Laicis juramentum, quasi impugnanda proponens sacrorum ordinum supra, venales consecrationes; quod non multo post Clericos etiam jurare compellit. Ab illo autem tempore innumerabilis virorum ac mulierum caterva illum comitatur; euntem stantemque diu noctuque custodiunt. Qui unanimes facti Ecclesias contemnunt; & divina spernunt cum Ministris officia asserentes omnia Simonicaca. Hostales cætera (a) vulgari-

(a) Vulgus.

litas ironice (a) *Patarinos* appellat. Præterea *Romam* proficiscitur *Arialdus*, apologeticas ferens litteras. Ubi cum *Ambrosianum* accusaret Clerum, affirmans, omnes *Nicolaitas Simoniacos*, ac prorsus inobedientes *Romanæ Ecclesiæ*: se autem cum *Landulpho* devotum, & pro sola veritate certantem; *Romanorum* celeriter adeptus est gratiam. Qui cum principari appetant jure apostolico, videntur velle dominari omnibus, & cuncta suæ subdere dictioni; cum tamen Doctor evangelicus suos doceat humilitatem Apostolos, dicens: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, benefici vocantur. Vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut Minister.*

CAPUT XII.

Turbinis igitur causa præfati, sæpenumero veniunt *Mediolanum* à *Roma* Legati, videlicet *Hildebrandus* ex monacho *Cardinalis Archidiaconus*, *Petrus Hostiensis*, *Anselmus Lucensis* Episcopus, & reliqui plures, vice quisque sua. Qui si in conveniendo populum diligenter attenderet dicentem Apostolum: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem*; profecto sibi & Clero opportune consulere. Veruntamen *Hostiensis* ille *Petrus*, congregata tunc *Mediolani Ambrosiana synodo*, ut vidit clericorum nobilium ordinem, personarum statum cultumque vestium; perpendit etiam morum probitates ac dispartita singulis competenter officia: testatus est ad verum, nusquam se talem vidisse Clerum. Tamen in præfati cœtu, quia *Romanus* erat, *Archiepiscopo* præsidere contendit. Unde subito factus est popularis in *Urbe* tumultus; & nisi cessisset illius humilitas, quod suum erat, fecisset impetus, non quidem gratia *Widonis*, sed *Ambrosiani* causa honoris. Præterea cum perciperet quorundam ex Clero reatus, servata sibi super omnibus potestate, prout sibi complacuit, culpas dijudicavit. Ut enim caveatur mendacium; non ex toto fuerant omnes ab objectis immunes. Deinde rude constitutum abolito veteri, *Mediolanensi Ecclesiæ* à se factis indidit litteris. Cui *Archiepiscopus* cum ordinariis, cogente ac vociferante populo, subscripsit invitus.

O insensati *Mediolanenses*, quis vos fascinavit? heri clamatis unius sellæ primatum; hodie confunditis totius *Ecclesiæ* statum: vere culicem liqvantes & camelum glutientes. Nonne satius vester hoc procuraret Episcopus? Forte dicitis: veneranda est *Roma* in Apostolo; est utique. Sed nec spernendum in *Ambrosio* *Mediolanum*. Certe, certe, non absque re scripta sunt hæc in *Romanis* annalibus. Dicetur enim in posterum, subjectum *Romæ* *Mediolanum*. Ecce, *Metropolitanus* vester præ solito *Romanam* vocatur ad synodum. Abiit: sed contra vestros affectus prosper fit illi ad cuncta successus. Dicibiliter (a) quidem tractatur ab Apostolico tunc *Nicolao*, cujus dextro positus est in præfati synodolatre. Ad quem accusandum cum *Arialdus* ille delator assurgeret, protinus ex adverso stantes *Astensis*, *Novariensis* & *Taurinensis*, & alii suffraganei Præsules; coram omni cœtu falsidicum illum scripturarum auctoritate refellunt. Sicque confutatus ab omnibus, resedit in terra confusus. Proinde cum *Archiepiscopus* promitteret *D. Papæ* deinceps obedientiam, accepto ab eo annulo *Apostolicæ* gratiæ ac totius potestatis *Ecclesiasticæ*, rediit gloriosus in omnibus. Interim, dum hæc fierent, *Landulphus* *Romam* adire proponens, à *Placentinis* graviter cæsus & vulneratus revertitur, ultra properare non valens. Post hæc non cessat persequi gravius solito cum Clero *Pontificem*.

CAPUT XIII.

Cum vero placuit Altissimo, qui renes scrutatur & corda: ille, qui alienam diu meditatus fuerat lassitudinem, inopinam subito doluit suam ipsius ægritudinem: cumque langueret biennio pulmonis vitio, vocis privatur officio, ut, in quo multos affecerat, in eo quoque deficeret; dicente scriptura: *Per quæ quisque peccat, per hæc & torquetur*. Sed ne mortuos accusare videamur, de illo penitus taceamus; cujus vitæ mortisque ratio divino est relinqvenda iudicio, *Arialdus* itaque tali destitutus Collega, instigat *Arlembaldum* assidue, defuncti fratris vicem suscipere. Qui cum esset laicus, quasi fraternæ gratiæ pietatis, opus sibi præsumsit indebitum; *Arialdi* verbis adeo credulus, ut, quos frater flagellis ceciderat, ipse percutiat scorpionibus, & residuum locustæ comedat bruchus! ad placitum, si quæ sunt, Clericorum peccata dijudicans, Dum ergo laicus iudicat, Clericus tantum vapulat.

CAPUT XIV.

Interea *Arialdus* inter plures alias, quas induxerat in *Ecclesiam* novitates, *Létanias* illas, quas *Ambrosiani* post *Ascensionem Dominicam* antiquitus devotissime celebrant, suis prædicabat auditoribus execrandas. Unde ipso instante, triduo dissidentibus inter se turbis, factus est in *Urbe* confi-

(a) Hæresis Paterinorum dicitur *Patarina*, exorta apud *Mediolanum*. *Du Cange*. De derivatione vocis *Pattarinum* videantur cogitationes *Arnulphi* nostri libr. 3. cap. 33. ex quo loco apparet, ipsum autorem nescivisse veram vocis etymologiam, (b) ut deceat.

conflictus : in quo est, Deo operante, fugatus & victus, caesis suis, & interfectis aliquibus. Cuius tamen consultu *Arlembaldus* praeter innumeras, quas irrogaverat Clero injurias, cum Archiepiscopus, defuncto Abbate *S. Celsi*, alterum ex more provideret ordinandum, penitus interdicere spreto illo; alterum jam consecratum omnino contemnit, armans contra illum Monachorum cum famulis conspirationem. Alium vero à cœnobio *S. Vincentii* modo repellit eodem, simoniacæ ordinationis arguens illos. Quid plura? cuncta simul usurpat Ecclesiastica jura, expulso ab urbe Pontifice, cujus fuerat à progenitoribus miles ipse.

Mirabile prodigium, nec auditum neque visum à seculo: sed mirabilius, quod Romanus fuerat assensus. Quod quidem multis probatur indicis; cum saepenumero mittantur ei Legationes & litteræ, Apostolicis prænotatæ sigillis; quibus fatetur, se in suis gestis Romanis obtemperare præceptis. Quæ velut auctoritate suffulta vulgaritas, simoniaca occasione divina execratur officia, cum quid sit inter dextram & sinistram, penitus ignoret. Præterea gloriabatur *Arlembaldus* idem, ab ipsa Roma bellicum *S. Petri* se accepisse vexillum contra omnes sibi adversantes, quod appensum lance, homicidiorum videtur indicium: cum profecto nefas sit tale aliquid suspicari de *S. Petro*, aut aliud habuisse vexillum, præter quod datum est in Evangelio: *qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*, dicit Dominus. Fideliter & ideo confidenter loquimur. Cavenda est Doctoribus absolute prolata Pauli sententia: *si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit*. Hæc dicentes, non adversamur vobis, ô leniores Romani, cum Magister noster dicat *Ambrosius*: Cupio in omnibus Romanam sequi Ecclesiam. Vobiscum enim credimus, vobiscum cunctas hæreses abdicamus. Sed videtur nobis ratum, ut jus Ecclesiasticum Doctor exhibeat Ecclesiasticus, non idiota Laicus.

CAPVT XV.

His diebus, declinante jam vere, mensis unius spatio, dirum sparsere jubar ardentes in cœlo cometæ. Freqventes quoque terræ motus mundo fuere, adeo, ut die ipso Resurrectionis Dominicæ bis fieret, mane scilicet & vespere.

CAPVT XVI.

Præerat tunc temporis Romæ *Alexander* Apostolicus, ex Mediolanensi Clero Ecclesiæ Luccensis primo factus Episcopus. Cumque satis foret idoneus, Apostolicam deinde promeruit dignitatem, *Alexander de Anselmo* vocatus. Huic statim sutrexit adversarius *Cadalonus* Parmensis Episcopus, institutione Regis ac matris Augustæ Papa nuncupatus: qui hostiliter Romam adiit, post multam interfectorum stragem usque ad muros urbis Alexandri persecutus exercitum. Tempore post alio quorundam ex urbe ope & consilio Romam, quam novam perhibent, ingressus, conscendit arcem *Crescentii*. Factis igitur in urbe partibus, quotidie bella succedunt. Ad ultimum post diurnos variosque conflictus recessit, mœrens, confusus & victus, concessa *Alexandro* victoria. Ad quem de præsentis negotio consulendum Romam profectus est *Arlembaldus*; *Arialdo* interim furente in Præfulem, concitando turbam civilem & agrestem.

CAPVT XVII.

Definito tandem consilio rediens, excommunicationis literas detulit Archiepiscopo. Quod pluribus grande visum est civitatis opprobrium. Unde factum est, ut in die Sancto Pentecostes procedens Antistes ad publicum, conscenderet Ecclesiæ pulpitem, questurus, quod acciderat incommodum. Cumque staret ex adverso *Arlembaldus* cum *Arialdo*, responsurus auditis: fit vehemens in plebe tumultus, diversis diversa clamantibus. Ad ultimum facto in medio Ecclesiæ clamoso impetu, vicissim in sese consurgunt. Cumque per diversa confingerent, remansit pene solus Antistes. Quem pars aggrediens inimica, fustibus crudeliter caesum & quasi semivivum reliquit. Deinde ipsam invadens Episcopi aulam, præiosa quæque decerpit. In crastinum visa tanta crudelitate, cives horrescunt mente confusi. Communiter igitur statuunt, aut tantum punire facinus aut vivere nolle amplius. Unde factum est, ut fugiens *Arialdus* ab urbe, diebus late-ret aliquot. Cumque diversas erraret per latebras, solis gradiens noctibus: proditus à commitantibus, incidit in manus potentium animam ejus. Quem tenentes, & nocte tota illa secum ducentes, facto mane præcisus auribus, & in gutture lingua cum naribus, geminoque suffosso lumine, penitus interficiunt. Quo perempto, dissimulat *Arlembaldus* modicum, reservans iram in posterum. Favebat enim tunc Pontifici pene Civitas universa. Sed more suo populus non diu statu permansit eodem. Mox enim, ut Præsul ab urbe discedit, ad insequendum illum resumptis viribus impatienter *Arlembaldus* accedit, fautorem asserens perpetrati flagitii. Iterum ergo ad iuramenta convertitur, invitatis tamen civibus; & siquos habebat suspectos, acrius jurate compellit. Agrestes turbas, & civiles cogit assidue turmas, ad *Widonem* persequendum Antistitem, omnemque suam defendendam progeniem: & fecisset utique, nisi generosa suorum fidelium restitisset audacia. Sæpe etenim convenerunt, parati subire pro seniore certamen. Nulla interim requies erat prædonum in diripiendis substantiis Clericorum.

A a a a

CAPVT

AD quod sedandum litigium contigit tunc temporis, *Maginardum* Episcopum *Silva Candida*, & *Minuum* Cardinalem Presbyterum Romanos Legatos, venisse Mediolanum. Qui dum Apostolico præcepto pacem evangelizarent omnibus, consultè satis provident de nece *Ardaldi* fœdus componere. Deinde inter Clerum judicantes & populum, eleganti scripto constituunt, quid fieri debeat in posterum. - Nec tamen his contentus *Arlembaldus*, Romam pergens, iterum novum iniit cum Romanis consilium. Vetus quippe fuit Italici Regni conditio, perseverans usque in hodiernum, ut defunctis Ecclesiarum Præsulibus, Rex provideat successores Italicus, à Clero & populo decibilibiter invitatus. Hoc Romani Canonicum esse negant; sed instantius Archidiaconus ille *Hildebrandus*. Qui cum abolito veteri, novum tentaret indicere *constitutum*, palam fatebatur, haud secus sedari posse Mediolanense dissidium, quam Canonicum habendo Pastorem; ad quem eligendum necessarium dicebat Romanum fore consensum. His instructus assertionibus *Arlembaldus Mediolanum* rediens, quod audierat, festinanter exequitur. Prius ergo secreto paucos convenit ex amicis; à quibus cum exigeret sponsonem celandi credita, cautè subinulit juramento causam futuri eligendi Pastoris post discessum præsentis: Deinde die noctuque laborans, Laicos quosque & Clericos eidem juramento reddit obnoxios. Interim tamen à persequendo Præsulem non desistebat *Widonem* omnisque suæ consanguinitatis affines.

CAPVT XIX.

ARchiepiscopus autem, cum tot neqviret imminentes tolerare pressuras, ævo jam maturus, & diuturno languore membris omnibus dissolutus; arbitratus est fore conveniens, ut, quod ille faciendum præviderat, ipse quoque destruendo præveniret: scilicet, ut dignitatem propriam alteri se vivente concederet. Per idem tempus fuerat quidem ex Ordinariis Ecclesiæ Subdiaconis, nomine *Gothefredus*, illius à secretis præ omnibus junctus; qui, ex quo Domini sui penetraverat mentem, in se transferendum omnimodè satagebat honorem. Secreta igitur facta conventionem cum eo, Præsul, datis communis pacti ex alterutro Sacramentis, dignitatem deponit ad præsens, virga cum annulo Cæsari per Legatos directa. *Gothefredus* autem cum jam pridem labore sibi Regis conciliasset affectum, recenti tamen pacto ab eodem Augusto gaudens adeptus est Præsulatum. Veruntamen, juxta scripturæ veritatem, mixtus est doloris risus, & extrema gaudii occupavit luctus. Reprobatus enim à civibus, nullis in locis Episcopii vel ad hospitandum recipitur, ipsis etiam factus invisus agricolis. Hunc Romani, Domino cum Apostolico, jure statim condemnant Canonico, judicii sui literas Mediolanensibus super illo mittentes. Qua elatus *Arlembaldus* fiducia, acrius insurgit non solum in illum, verum etiam factores in omnes, universa flammis ac ferro demoliens; contra quem etiam per vicos & castella multorum exaggerat sacramenta. Unde fit, ut, si quando de facultatibus Ecclesiæ aliquid præsumere nititur, ab omnibus penitus interdicitur. Ubi vero *Sanctæ Mariæ* conscendit montem, circumveniente ab urbe exercitu, noctu vix fuga lapsus evasit. Interea *Wido* fatebatur, se *Gothefredi* delusum insidiis; communis pacti transgressorem illum appellans, Qui cum amissum retumere vellet honorem, cum *Arlembaldo* pacis fœdera sociavit. O mens cæca mortalium! Veniens enim illo duce *Mediolanum*, non ad Urbem, ut voluit, sed ad *S. Celsi* ducitur *Monasterium*, de privato factus privator. Ibi commendatus custodibus, diebus multis reiecit inglorius, hac etiam vice delusus.

CAPVT XX.

G*othefredus* autem pluribus jam coarctatus obstaculis, cum parte suorum aliqua suo se collegit in oppido, quod vulgo *Castillio* dicebatur, inexpugnabile revera præsidium, mœnibus ac loci natura munitum. Ex eo sæpius erumpentes cum supra modum prædis inhiarent ac cædibus: indignati Mediolanenses, proponunt arcem illam protinus expugnare turritam. Nec mora; instructo exercitu, & his, quæ ad usum militis fuerant necessaria, paratis; procedunt omnes, castra metati ad radicem montis. Aberat enim ab urbe vigesimo paulo plus milliario. Mox undiqve circumvallantes, incessanter oppugnant. Ad hoc etiam cunctos regionis illius instant aggregare iuricos, diuturnam jurantes obsidionem. Construunt ergo petrias & omnis generis bellici machinas; fundas quoque & balistas, milleque mortis parant insidias. Obsessis vero ad posse repugnantibus, multa quotidie fiebat cruoris effusio, adeo, ut in ipsa quadragesimæ venerabilis observantia nulla fuerit humanæ cædis abstinentia.

CAPVT XXI.

HAc itaque tempestate, cum rarus in urbe populus, sua frueretur securitate; repentina calamitas improvidam invasit urbem. Horresco referens! Primo nempe quadragesimæ sabbato magno civitas conflagravit incendio. Cumque tunc vehemens flaret turbo ventorum, ardeptis ignium globis, longe lateque multas combussit ædes, eousque, ut ligna & lapides vorax flamma consumeret. Aurum

Aurum quoque & argentum, ac metalla cætera, calore nimio liquefacta sunt universa. O quæ & qualia domorum ædificia; quamque decora combusta sunt mœnia, de quibus omnibus vix superfuit, præter parietinas quaslibet vel titio minimus. Sed quod est omni damno deterius, plures Sanctorum sunt crematae Basilicæ in urbe & extra. Sanctus ipse Laurentius, vivæ carnis olim cruciatus incendio, iterum se flammis permisit exuri: cujus speciosissima omnium adeo fuit Ecclesia, ut relatu difficile videatur, quæ fuerint lignorum lapidumque sculpturæ, eorumque extrinsecus compaginatae juncturæ; quæ suis columnæ cum basibus; tribunalia quoque per gyrum ac desuper tegens universa Musivum. Oremplum, cui nullum in mundo simile, & O civitas, cujus contemplatione villæ fuerant reliquæ! Heu, heu! Trens illæ propheticæ inte fere translatae videntur. Ubi autem rumor tam dirus castris insonuit, quamplures illico relicta obsidione eunt, tenues ab igne reliquias & miseram visitare familiam. *Arlembaldus* vero, cum aliis retenta parte castrorum, perseverat obnixius quotidie belligerare non desinens. *Gothofredus* autem tribus jam obsessus mensibus, ubi vidit tenuem castrorum exercitum, clam vocare suos, & caute satis, procurat amicos. Cumque Paschales instarent feriæ, convenientes in unum, instructa acie protinus in castra confurgunt, impetu & clamore non modico; nec minus obsessi ruptis claustris omni ex parte prosiliunt. *Arlembaldus* autem tanto positus in discrimine, arreptis armis audet cum suis paucis juxta vires obsistere, signifer ipse factus. Et nisi sua suorumque pugnasset audacia, diès illa sibi fuisset extrema. Videntes autem multi paucorum constantiam, ultrarecedunt, educentes secum ab oppido *Gothofredum*. Hos longè persecuti sunt Mediolanenses, conglobati repente simul & qui in castris fuerunt, & qui in urbe remanserant. Nec à persequendo diebus aliquot cessarunt ac noctibus; donec in summa constrictos necessitate, coegerunt illos iterum *Cassilionem* intrare.

CAPVT XXII.

Per hæc redeuntes ad Urbem, jurejurando definiunt, *Gothofredum* nunquam recipiendum; imo alterum de Catalogo majoris Ecclesiæ communiter eligendum. Jam enim migraverat a seculo Archiepiscopus ille *Wido*, sepultus in loco, qui nominatur vulgo *Berguli*, ubi post urbis incendium in amaritudine animæ diem clausit extremum. Ab illo etenim die *Arlembaldus* omni instat conamine, modo cum Clero, modo cum populo de eligendo agens Episcopo; nova à Romanis accepta licentia, spreta verorægum veteri providentia. Verumtamen major civitatis portio ex clero ac sapiente populo præfæ consuetudini & Regio intendebat honori. Ipse autem, neglectis omnibus & juramento communi, solum Romani illius *Hildeprandi* auscultabat consultum. Jamque dies illa appropinquabat, quam ad hoc agendum ipse providerat; sancta scilicet Theophaniæ solemnitas. Studet ergo sollicitare præfentes, vocare absentes, Clericos & Laicos, Abbates & Monachos, amicam sibi non omittens turbam agrestium. Cumque dies instaret festus, factus est multorum in Ecclesia hiemali conventus; illis tamen absentibus, cum quibus istam se facturum juraverat electionem. Celebratis itaque Missarum solenniis, primo concionatus ad libitum, ac multa de justo Pastore memorans, astante quodam *Bernardo* Legato Romano, eligit *Attonem*, adhuc tantummodo Clericum ac tenera ætate juveniculum, invito Clero & multis è populo, adeo, ut stomachati recederent ab Ecclesia. Proh dolor! altare Sacrosanctum Ecclesiæ visum est concuti tunc & suo moveri de loco, dum nimia plebis undique comprimeretur instantia. Cumque cum suis *Atto* ad convivandum Pontificalem conscenderet Aulam (fuerant enim jam in mensis ampla parata convivia) inflammati Cives invadunt repente domum, interiora & exteriora scrutantes. Ipse autem electus noviter, cum cameræ unius lateret in angulo, inventus capitur & misere laniatur: demum per suras & brachia à summo ad ima protrahitur. Qui cum staret in Ecclesia, metu mortis altari prostratus; clamante populo ascendit in pulpitem, ibique facto sacramento, in auribus omnium abrenunciavit sedi Ambrosianæ, in præfens & in perpetuum. Interea fautores quoque sui diversas fugere per latebras. Ipse etiam Romanus Legatus vix, discerptis vestibus laceratus, evasit. Cæterum *Gothofredus* & *Atto* diebus postea multis remanserunt privati pariter ambo, propriis tantum contenti laribus atque substantiis.

CAPVT XXIII.

Fixum manebat in corde propositum in gestis præsentibus à modo servare silentium; quoniam, nullis audita hæc retro temporibus, multorum offendunt graviter animum, sed & dilata modum diutius videntur excedere: cum Dei sapientia Patris, juxta scripturæ veritatem, in numero, mensura & pondere universa disponat. Veruntamen in me converfus, denuo ad liquidum cœpta describere commodius judicavi, ut, factorum agnita qualitate, certius fieret inde judicium. Omnis laus enim atque blasphemia termino cujusque deputatur negotii. Cum tamen incertum sit, utrum dies nostros, qui Omnipotens est, finem dilaret ad illum: fiat voluntas tua sicuti in cœlo & in terra, Pater Altissime.

CAPVT XXIV.

Igitur auditis his, quæ *Attoni* contingebant: præfatus ille Archidiaconus *Hildebrandus*, cum Cardinalis esset auctoritate, illico (a) *juramentum* illud *violentiæ* omnimodis iudicavit habendum invalidum. Hunc *Romanus* adeo verebatur Antistes, ut eo inconsulto nihil omnino prælumeret; cum [tamen] patenter sanctum prædicet Evangelium, *super magistrum non esse discipulum*. Unde factum est, ut collecto Romæ cœtu Pontificum, instante ipso, *Attonem* iuste prædicavit electum, prostrato anathemate *Gothofredo*. Quæ omnia *Hildebrandus* suis litteris sæpe jam dicto retulit *Arlembaldo*: cui etiam ex suo, quod opulentissimum habebat, a rario, copiosam auri atque argenti fertur misisse pecuniam, ut distributo quibuscunque indifferenter pretio, fautores aggregaret quamplurimos. Non enim latebat illum prophetice dicta sententia: *A maiore ad minorem omnes avaritia student*.

CAPUT. XXV.

Interea suffraganei sedis Ambrosianæ Pontifices, accepto à Rege mandato, apud urbem convenientes *Novariam*, *Gothofredo* manum consecrationis imponunt, illum, prout quiverant, roborantes; licet præceptio Regia multis dicatur impetrata muneribus. Constat tamen, Regem postea penituisse, atque interventorem penitus odisse Legatum. Exinde *Gothofredus* aliqua Ecclesiæ studet occupare castella, uni eorum præsidens, quod nominatur *Brebja*. Qui cum paulo ante *Lencum* invaderet, irruentibus ab urbe militibus, violenter ejicitur, amisso Marchione illo, strenuissimo milite; quem loci incolæ rupe præcipitantes ab alta, crudeliter trucidant. Dum hæc taliter agerentur, defungitur Apostolicus.

CAPVT XXVI.

Cui parvo dierum intervallo succedit *Hildebrandus*, mutato nomine dictus *Gregorius*; in quo revixit *Attonis* illico spiritus adeo, ut Romam pergens, illius se se subderet contubernio. Ipse autem cum priori radicatus inhæreret proposito, indicta Romæ generali synodo, cum suis damnavit Consecratoribus *Gothofredum*. Cumque ad libitum consuevisset multa disponere; coram omni cœtu præsentem laudavit *Attonem* absque nutu Regio, absente quoque Ambrosiano Clero ac populo. Unde inter ipsum & Cæsarem videtur ortum, hæc lite manente, dissidium; non illius quidem damnatione, sed novo huius & absque dato Regis, conceptum electione.

CAPUT XXVII.

Pæterea dum *Gothofredus* *Brebja* solius immoraretur præsidio, *Atto*, propria neglecta domo ac patria, *Roma* degebat tantummodo, assiduis Papæ mancipatus obsequiis. Cui *Arlembaldus* apud *Mediolanum* totis favebat viribus, die noctuque laborans, datis etiam ac promissis muneribus. Insuper omne *Gothofredus* collegium flammis ac ferro persequeretur interdum, nihil intentatum juxta posset relinquens; præsertim, cum nec Regiæ potestati, nec suorum parium aliorumque multorum cederet ullo modo voluntati, Romana tantum fretus atque contentus fiducia; ad hoc etiam prorumpens, ut Ambrosianæ consecrationis Episcopos blasphemaret, asserens, Apostolice excommunicatos, quorum omne reprobatur officium. Unde fuit, quod sancto Pentecostes Sabbato fieri prohibuit in urbe baptisma.

CAPUT. XXVIII.

Postea vero *Christma* sacrum, quod unus illorum Dominicæ cœnæ mysterio, metropolitane direxit Ecclesiæ, (sicut mos est, deficiente Pontifice) profusum humi coram omni populo calcibus proculcavit, suum producens in medium, à quo consecutum, vel unde venerit, incognitum; ac sic postposita sabbati illius authentici à Patribus tradita prerogativa, sexta in albis feria, suum fecit celebrari baptisma; cum scriptura prohibeat transgrediendos, quos posuere patres, terminos. Unde contigit, ut Paschale gaudium suum nesciret lavacrum, ac multo post tempore plures Catechumeni baptismi carerent gratia. Quo errore plurima involvitur multitudo, partim simplici oculo, partim seducta pretio, partim impunitate, quæ patraverat scelerum. Ab ipso enim excidio quicumque scelestus illius adhærebat consortio, carus & insons habebatur ab illo. Quamobrem *Patavinorum* in tantum excrevit numerus atque virtus, in pagis & oppidis, ac quibusdam, duce ipso, in urbibus, ut suorum omnium videretur dominari concivium.

CAPUT XXIX.

Pæterea Cæsar *Henricus* adolescens jam factus, ut vidit, suæ florem potentiae hoc modo paulatim parere; inito cum suis consilio, studet huius ac Romani Præfulis obstare conatibus. Dominabatur tunc temporis Apuliæ Princeps magnus *Robertus* ille Normannus. Inter hunc & Regem dum

(a) Quo scilicet *Atto* abrenunciaverat sedi Ambrosianæ; ut dicitur supra Cap. 22.

dum super hac re discurrerent nuncii : præfatus Papa, habita Romæ synodo, palam inderdicit Regi, jus deinde habere aliquod in dandis Episcopatibus, omnesque Laicos ab investitis Ecclesiarum summo vet per-
sonas. Insuper facto anthemate, cunctos Regis (a) clamat consiliarios, id ipsum Regi comminatus nisi in proximo huic obediat constituto. His diebus quam lugubre excidium sit passa Mediolanum, mce-
rens dico, dicens ingemisco, factus mihi met ipsi gravis adeo, ut recedat ab animo sensus.

CAPVT XXX.

ANno Humanitatis Dominicæ millesimo septuagesimo quinto, indictione tertia decima, transactis qua-
tuor à memorato superius incendio annis, propinquante sanctissima Paschæ festo, secunda vide-
licet hebdomadis authenticæ feria, miseranda civitas divinam perferit iracundiam, experta,
quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Celebratis namque missarum solemnibus, vergente
jam sole, in urbis apparuit medio densæ fumus caliginis, flante ventorum violentia nimia per aërem
volitans : quem sequebatur vapor flammivomus, inter cælum & terram universa consumens. Si qui-
dem plures velut fulmina faces, ab illo maximo & inextingvibili erumpentes igneo globo, totam sub-
tomicuerunt per urbem, ut, quod civitatis residuum jam dictum illud evaerat incendium, totum pene
flammis adureretur præsentibus, solotenus conqvasatum. Nec tamen ex toto illis ardor iste pepercit
ædibus, quæ prius incensæ, multis jam fuerant reparatæ sudoribus. Quid enim dici valet ulterius, quam
quod ignis hic instar fuit per omnia suprataxati alterius : hoc tamen crudelior, quod multo plures ac
maiores combussit Ecclesias, illam scilicet æstivam & mirabilem Sanctæ Virginis Teclæ ; B. quoque
Nazarii, nec non Protomartyris Stephani, cæterasque quamplures, quarum parietinæ annis
apparebunt, ut reor, plus mille. Inter quas aliarum mater S. Dei Genetricis hiemalis Basilica,
dolor iterumque dolor ! exuri permittitur, collapsis funditus parietibus : cujus Sacrosanctum
altare non apparet quantum fuerit aut quale ; laminæ vero aureæ liquefactæ sunt nimio præ calma-
te. Sed mille talenta auri librorum damno nequeunt comparari. Hanc quidem peccata nostra
merentur ærumnam, quoniam Sancti Spiritus offendimus in nostro felle columbam. Contra
divinum namque mandatum sanctum est canibus in nostro tempore datum, & spiritualis marga-
rita porcorum jacet pedibus indecenter attrita. Reliquorum non est numerus delictorum.

CAPVT XXXI.

Igitur inter tot angustias tantosque dolores, cum tota foret in urbe luctus omnis ordinis atque
ætatis cujusque sexus ; solius *Arlembaldi* inreperidus perseverabat & inflexibilis animus : liqui-
dem, instantibus Paschalibus albis, baptismi satagebat, sicut in præterito fecerat anno, igno-
to Chrismate inchoare mysterium. Cumque Cardinales Ecclesiæ, quorum intererat sacrare fon-
tes, nolent contra solitum agere : astat illico *Luitprandus* quidam Presbyter, nuncupatus à proge-
nitoribus, Ecclesiæ vernula, qui jussu ac virtute illius, ordinariorum usurpavit officium, veni-
entes inconsultè baptizans. Et hæc quidem violentia, recenti juncta civitatis incensæ memoria,
quamplurimos offendit graviter cives, præcipue milites, præ oculis habentes, quod quidam Ro-
manus ait tironibus : *Servi emti are, dura non possunt ferre Dominorum imperia ; nedum nos, Quiritos.*

CAPVT XXXII.

Unde factum est, ut simul diebus aliquot extra urbem exeuntes, suam sibi jurarent magna plebis
cum parte, justitiam, & S. Ambrosii honorem, ac domo Regis accepturos sese pastorem.
Cumque ingrederentur communiter urbem, *Arlembaldus*, ut semper consortis impatiens,
astantibus sibi concionabatur more suo. Ut vero cohibere furorem ultra non voluit, facto cum
suis impetu & clamore, festinanter arripit arma, vexillum, quod S. Petri dicebat, dextera gerens ;
& contra cives, dum parte surgunt ab omni, armatus prorupit in medium. Quem in mo-
mento ac prima fronte belli tanta adversariorum oppressit incurfio, ut nihil memorabile posset ab
illo fieri. Ubi vero circumventus est undique, illico crebris configitur ictibus, dictoque citius
moriens corruit, comitatu ejus exiguo circumqvave disperlo. Cujus cadaver exanime prostra-
tum humi, dispersis prorsus exuitur indumentis, nudatumque fustibus undique tunditur atque
petris ; ut, qui vivens multis terrori fuerat, multorum subjaceret lussibus moriens : & cum gesta-
retur humanus, nulla illum exequiarum est prolecuta devotio. Post hæc *Luitprandus* ille jam
dictus Presbyter, dum fugeret, inventus, auribus truncatur & naso ; ut, qui alienum præsumsit
officium, quod habere videbatur, amitteret. Apparet ergo liquido vera esse dicentis assertio :
difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Eadem hora post hoc insigne
trophæum, cives omnes triumphales personant hymnos Deo ac patrono suo Ambrosio, armati
adeuntes ipsius Ecclesiam. In crastinum simul cum Clero Laici in letaniis & laudibus ad Sanctum
Aaaa a 3 denuo

(a) Forte : damnat.

denuo procedentes Ambrosium, reatus præteritos confitentur. Absolutione vero à sacerdotibus, qui præsto aderant, celebrata, reversus est in pace populus universus ad propria,

CAPUT XXXIII.

Hic jam apparet schismatis hujusce terminus, decem novemque per annos semper ab ipsa radice pullulando protensi; Unde *Patarinum* primo processit vocabulum, non quidem industria sed casu prolatum. Cujus idioma nominis, dum in quodam Etymologiarum tomo nuper plura revolverem, ita scriptum reperio: Pathos Græce, Latine dicitur perturbatio. Unde juxta meæ parvitas ingeniolium statim conjicio, quod *Patarini* possunt Perturbatores rite nuncupari; quod plane rerum probat effectus. Veruntamen si quando quis probatiori fuerit interpretatus sententia, concedo equidem tota mentis tranquillæ convenientia; dummodo nomen concordet operi, opus vero respondeat nomini: quoniam à primo hujus sono vocabuli error populorum, impetusque bellorum; turbo quoque ventorum, ac vehementius solito turbavit mundum frequentia combustionum. Quod multarum calamitatum experimento, omniumque malorum probatur omnimodis incremento.

CAPVT XXXIV.

Præterea, quoquo modo se habeat Etymologia vocabuli, quæcunque tamen sunt à nobis, re super hac in præteritis recitata, nemo sanæ mentis arbitretur, impugnando veritatem aut repugnando justitiæ fore [esse] prolata, cum neutrum liceat. Si quæ enim sunt aliorum benedicta vel acta, non improbamus; nec illo modo dissentimus ab illis omnibus, qui venales reprobant consecrationes & sacrorum incotinentiam ordinum: ea tamen ratione, ut à Paulo non discrepemus auctore. Ait enim: *omnia honeste & secundum ordinem fiunt.* Cui & consonat lex illa Mosaica: *Juste, quod justum est, prosequeris.* Quod nequit aliter compleri, nisi sua singulis quibusque servantur jura ordinibus ac personis. Dispartita enim sunt Clericorum & laicorum, eorumque inter semet ipsos officia; quemadmodum in uno corpore multa quidem sunt membra, non autem eundem actum possident omnia; quæ si impediuntur alterutro, corrumpitur omne corpus. In sancta igitur Ecclesia, hoc est, in Christi corpore, necesse est, ut justo pensentur omnia moderamine. Clerus atque populus suo quisque fungatur officio, præfixo sibi contentus limite, dicente Domino: *Circumdedi mare terminis & dixi: huc usque venies & ultra non procedes.* Cor humanum est mare. Ipsi vero Episcopi suis plane vacent negotiis, providentes bona non tantum coram omnibus hominibus, ne dicatur de illis: *ruina populi sacerdotum mali.* Quod si negligentes extiterint, scandalizatur populus. *Ve autem illi, per quem scandalum venit.* Certissime enim væ erit illis, væ omni crudelius, si eorum culpa plebs, in Clerum zelans insurgat ulterius.

CAPVT XXXV.

Hæc talia persequendo paulatim, velut quasdam per rimulas aliter quam usque modo viderim, à longe prospicio; cumque præteritis præsentia, scriptis scribenda, confero: rubore perfusus fideliter erubescō nec barbarismos in verbis egisse, sed aliorum quælibet dicta vel facta temere judicasse confundor; cum soli Deo cordium revelentur occulta. Beatus tamen trepidanti mihi *Paulus* occurrit, qui primo blasphemus ac persecutor fidelium, plus cæteris postea laboravit Apostolis, cæcatus, ut videret. *Petrus* vero negavit, ut crederet; *Thomas* dubitavit, ut certior fieret. *Vilfridus* quoque Rhetor & ætatis provecæ, Simpliciano est convertus auctore. *Augustinus* autem philosophus Ambrosio doctore salvatur; pluresque alios de malo in bonum, de bono in melius, nunc cito nunc sero, novimus esse mutatos. Hæc est enim mutatio dexteræ Excelli. Spiritus Domini ubi vult spirat; & cui vult, miseretur, & quem vult, indurat Altissimus: quoniam neque volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Tibi igitur, Christe, delictum meum cognitum feci & injustitias meas non abscondi. Dixi: eloquar adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. De cætero cogitationes, locutiones, actiones nostras, quæsumus, Domine, & aspirando præveni & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra operatio & à te semper incipiat, & per te cæpta finiatur: cui sit honor & gloria nunc & semper, & per omnia seculorum secula.

ARNVLPHI LIBER VI. HISTORIÆ MEDIOLANENSIS.

CAPVT I.

Quoniam in prima fronte præsentis opusculi, nostri temporis gesta sum narrare pollicitus, absque mendacii nota silere non valeo; præfertim cum sciam, lege cautum esse Mosaica: si nolueris polliceri, absque peccato eris. Ut autem recto narrationis incedam tramite, necesse est, res gestas, prout sunt, ordinate describere,

CAPVT

CAPVT II.

Pædictis igitur rebus non plane compositis sed involutis utcumque, sæpe jam dicti Mediolanenses pro petendo Episcopo ultra montes *Henrico* Regi legationem dirigunt, mandantes *Arlem-baldi* interfectionis triumphum. Quo cognito lætatus est Rex ille supra modum, quemcumque vellent, se daturum promittens Episcopum.

CAPVT III.

Erat tunc temporis inter Regem & Saxones lis accerrima valde, cujus ratio non est nostro discutienda iudicio. Veruntamen gens illa admodum ferocissima, in rebellionem prorumpit apertam sub *Ottone* duce, adeo, ut facta congressione partis utriusque, plusquam viginti milia hominum referantur occisa. Arrisit tamen *Henrico* victoria.

CAPVT IV.

Post dies hos ad secessum residens Dux *Gothefredus*, *Gothefredi* filius, gladio confossus interiit, conjugæ relictæ *Matilda*, *Bonifacii* ac *Beatricis* admodum clarissima filia.

CAPVT V.

Interea Legatis Mediolanensium ex Clero & populo, re præfata Regem adeuntibus, *Thealdus* quidam Mediolanensis Ecclesiæ Subdiaconus, capella militabat in Regia: cui Rex, multa volvens & revolvens consilia, proprio tandem indulgens arbitrio, Ambrosianum contulit Præsulatum; posthabita *Gothefredi* illius, ad huc viventis, investitura & unctio, *Antonis* quoque Romæ degentis electione. Quid plura? susceptus est Præsul ille à Clero & populo, utpote novarum rerum avido; cui etiam suffraganei ii ipsi, qui *Gothefredum* consecraverant, manum benedictionis imponunt. Res quidem mira & cunctis retro temporibus inaudita, ut urbis unius uno electo Antistite, facto altero, uno eodemque tempore tertius erumpat.

CAPVT VI.

Erat tunc temporis Romæ vir quidam nomine *Centius*, qui propter injuste possessas Ecclesiæ facultates Papæ *Gregorio* semper fuerat infestus. Hic autem pravo usus consilio, nocte ipsa nativitatis Dominicæ, cum in Basilica Sanctæ Theotocos Pater ille Sanctus, matutino juxta morem peracto, nocturnæ missæ celebraret officium: cum gladiis & fustibus & conjuratione magna suorum, ente nudo ad capiendum Papam violenter intravit Ecclesiam instar *Jude* Dominum nocte tradentis. Cumque per diversa quæsisset, invenit juxta Altare Domini sacerdotem, mysteriis salutaribus intentum; in quem violenter irruens, distraxit & dilaniavit quamplurimum, impositumque eqvo suam usque perduxit ad turrim, clausum custodiens. Facto autem diluculo, cum tam detestabile displiceret omnibus facinus, consurgunt omnes in arma Romani, gyrantes turrim; nec à bello desistunt, donec agnum lupi faucibus eripiunt, turri dirupta & omni facultate direpta. Veruntamen humanæ divina successit ultio: siquidem anno illo mortuus est *Centius*, taucium ulcere suffocatus, quemadmodum *Judas* proditor nexu laquei strangulatus.

CAPVT VII.

Per idem tempus quorundam suorum hortatu contra Papam Rex erexit se *Gregorium*, adeo, ut nullam ei deferret obedientiam. Præsul vero Romanus sæpenumero paratus ignoscere, clementer universa tentabat, Regiam diu præstulando ac multis modis invitando conversionem. Cum quæ nihil omnino proficeret, illum cum suis fautoribus à S. Matris Ecclesia segregavit communicando luminibus; tenore tamen futuræ dignæque conversionis proposito. O infelicia tempora, in quibus, nostris exigentibus culpis, contra se ipsam pugnare Sancta videtur Ecclesia; quam Veritas, sic ipsam laudando, commendat: *Una est columba mea, amica mea. Quæ si una est & amica, quomodo scissa sibi met debet inimicari, non invenio. Jesus Christus duo sunt unius personæ vocabula. Unde liquido comprobatur Reges ac Sacerdotes, Christos scilicet, Christi uniri uno debere consensu. Quid ergo? numquid errat uterque? absit. Romana certe nunquam errasse perhibetur Ecclesia, ex quo divina voce dictum est Petro: *Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret, sicut triticum. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua.* A Romana ergo Ecclesia quicumque dissentit, non est revera Catholicus, quemadmodum Beatus ait *Ambrosius*, Nonne ipsi hæc ista legerunt Episcopi? & si legerunt, cur contra Romanum Præsulem adunati, *Flaccientia* de ore proprio conjuraverunt? Cur postea *Papia* convenientes, injustum anathema, imo invalidum sibi [ei, Papæ scilicet] conclamaverunt, justa prophetia, non injustitia, scilicet! clamores facientes: unde justissime Apostolico sunt mucrone perfossi. Respondeat, ut solent, Regio se obedisse mandato; Sed quid dicit scriptura? *obedire oportet Deo magis quam hominibus;**

nibus ; item , reddite , quæ Cesaris sunt , Cesari , & quæ sunt Dei , Deo. Et alibi : Deum timete , Regem honorificate.

CAPUT VIII.

Non ergo debetur honor Regi , nisi præcedente justo timore Dei. Eodem tempore gens Teutonum illa barbarica , præcipue Duces BERTALDUS , RODULPHUS & WELPHO , cum Comitibus & Episcopis , cognita excommunicatione Romana à Regio prorsus se subtraxere consortio , in nullo communicantes. Insuper in multis accusantes eum criminibus , infamia denotabant. Interim consilio Sanctissimi Clunensis (a) Abbatis ; Agnetis quoque Reginae matris ; nec non sapientissimæ jam dictæ Mathilde statuitur generale colloquium inter ipsos , Regem & Apostolicum , pacis & justitiæ causa. Cumque exiret ab urbe papa , profecturus Alamaniam , Mathilde tretus juvamine venit Italiam. Cumque moraretur ibidem , multis ab ea cumulatur honoribus ac hominibus. Cui festinanter occurrit Henricus , declinans statutum in patria sua colloquium. Fuerat Comitissæ oppidum , Canossa nomine , multis mœnibus ac loci natura circumquaque munitum , inexpugnabile revera præsidium ; ubi præsidente Apostolico , Rex nudis incedens pedibus , humi prostratus , post multas lachrymas promeruit veniam , sanctorum juramenta fidelium pacta confirmans , sub conditione justitiæ faciendæ. Sic Mathilde magna prudentia consolidata sunt pacis eorum fœdera , invitis Episcopis ac in lite manentibus.

CAPUT IX.

Cum autem se sentiret Mediolanensium populus Theodaldi Præfulis societate culpabilem ; divina prohibente lege communicare excommunicato : missis Domino Papæ Legatis , solutionem implorant. Cui Legationi IPSE EGO INTERFUI , de præteritis satisfaciens , de futuro castigari promittens. Papa vero sapienti usus consilio. Venerabiles Viros , Lucensem & Ostiensem Episcopos direxit Mediolanum , daturus veniam quibuscumque poscentibus. Ubi vero ingressi sunt urbem , lætata est civitas universa : qui toto illo triduo , confluentibus ad eos civibus divina prædicantes eloquia , cunctos absolventes , benedicunt universos. Quod Theodaldus indigne satis ac moleste tulit adeo , ut seditionem in populo bellumque conaretur inferre : sed minime valuit. Interea præfati Duces Teutonici , Comites & Episcopi illis in partibus , de sua inter se ipsos concordia ac statu Regni ; novi quoque Regis electione , quovis tractare non cessant , asserentes , Henricum multis ex causis Diademate indignum.

CAPUT X.

Aultimum vero convenientes Maguntia , omnium consensu Rodulpho Duci Regni jura committunt , jurejurando cuncta corroborantes. Quo audito Rex Henricus (degebat enim Papia) congregans omnes , quos habere poterat Longobardos , Veronam proficiscitur , ibique valesaciens omnibus , reversus est in patriam , pro tuendo Regno usque ad mortem pugnaturus. Papa vero diebus aliquot moratus in Italia , Romam rediit , ingenti Romanorum susceptus læticia.

CAPUT XI.

Primus pontifex Mediolanensis Ecclesiæ exitit Beatus Barnabas Apostolus Jesu Christi , sicut B. Hieronymus inter ea , quæ scripsit Crômatio & Eliodoro , testatur , dicens : Barnabas , qui cum Paulo verbum ministravit , primum in Roma Christum prædicavit , & post Mediolani Episcopus factus est. Quod etiam B. Barnabas fuerit primus Pontifex Mediolanensis Ecclesiæ , B. Dorotheus , B. Dionysii Areopagitæ discipulus in libro , quem composuit de Apostolorum actibus , asseruit manifeste. In ipso namque Apostolo Mediolanensis Ecclesia est fundata. Legitur etiam in antiquissimis Historiis , quæ hodie habentur in civitate Mediolanensi , quod ipse B. Barnabas de Romana civitate ad urbem Mediolanensem transtulit se ; & in ea verbum vitæ prædicans , civis Mediolanenses ad cultum Christi convertit , & fide & moribus informavit. Et Brixienfes civis per Anathalonem suum socium , ab ipso Apostolo ad eos missum , similiter convertit. Qui quidem B. Barnabas , Mediolanensium Metropolitanam ordinans , sanxit , ut ipsa principalis culminis sedes , & aliarum in sua provincia Ecclesiarum Metropolis perpetualiter haberetur. Ac primum post ipsum , præfatum Anathalonem præfecit & consecravit in Archiepiscopum Mediolanensis Ecclesiæ , & primum Episcopum Ecclesiæ Brixienfis , committens sibi curam simul utriusque Ecclesiæ.

Explicit Historia rerum Mediolanensium , ab Arnulpho composita.

XXXVI EX.

(a) Hugonis Cluniacensis Abbas. Vid. Tom. I. scriptorum Brunsvicensis illustracionum pag. 660.